

Chancen für Familie in Europa – Zeitsouveränität im Ländervergleich (Berlin, 14 maja 2007)

Europa po upadku komunizmu w Europie, a następnie po rozszerzeniu UE o nowe państwa członkowskie stoi przed kolejnym, nowym wyzwaniem: wyrównania szans rodzin w poszczególnych krajach członkowskich. Rodzina jako wspólnota osób potrzebuje pomocy i ochrony państwa i odpowiednich instytucji. Bowiem rodzina to dom osób, w którym winny rozwijać się osobowe powiązania, mądrość oraz cnoty jej „domowników”.

Polityka prorodzinna w Niemczech. Przegląd referowanych stanowisk

Nie sposób nie zauważyć roli i znaczenia rodziny. Powołanie do życia w rodzinie jest jedną z podstawowych przesłanek do powodzenia wspólnego życia ludzi w Europie. Jak donoszą badania statystyczne w UE, rodzina zajmuje nadal znaczące miejsce w hierarchii wartości Europejczyka¹. Mimo kryzysu rodziny, braku urodzin, etc. jest ona wspólnotą, bez której społeczeństwo nie może egzystować. Rodzina jest bowiem „miejscem” wymiany doświadczeń, „pierwszą przestrzenią nauki życia”, solidarności, rozwiązywania konfliktów i partnerstwa oraz empatii i tolerancji. W rodzinie człowiek uczy się odpowiedzialności za siebie i innych. Dlatego człowiek „odkrywa” w niej swoją godność.

By rodzina mogła spełniać powierzone jej zadania powinna posiadać zabezpieczenie finansowego i prawnego bytu. Obowiązek ten zgodnie z 33 artykułem *Karty podstawowych praw EU (Charta der Grundrechte der Europäischen Union)* spoczywa na państwie. Państwa europejskie mają obowiązek zapewnić rodzinie prawną, ekonomiczną i socjalną opiekę. Przyszłość Europy leży bowiem w rękach przyszłych pokoleń. Należy zatem zadbać o rozwój najmłodszych otaczając szczególną troską i opieką rodzinę. Do istoty problemu należy usuwanie różnicy ekonomicznej, socjalnej i prawnej pomiędzy starymi a nowymi państwami członkowskimi Unii. Zapewnienie rodzinie bezpieczeństwa, które umożliwi jej rozwój osobowo-moralny i społeczny. Zadanie państwa należy traktować jako swoistą inwestycję w przyszłość wspólnoty². Niż demograficzny w Europie i wynikające z niego trudności w systemie emerytalnym, wymagają podjęcia działań prewencyjnych.

Polityka prorodzinna państwa obejmuje następujące płaszczyzny:

1. czas dla rodziny;
2. przestrzeń dla partnerstwa i wychowania;
3. bezpieczeństwo finansowe i socjalne rodziny;
4. koncepcja pogodzenia życia rodzinnego i zawodowego;
5. czas na wykształcenie, doksztalcenie i przekwalifikowanie się.

Nie bez znaczenia jest też, ile czasu członkowie rodziny spędzają ze sobą. Jak wiele mają wolnego na wspólne kształcenie i wychowanie. Jednym z zasadniczych kwestii, jest zapewnienie rodzinie wspólnych ram czasowych, które można przeznaczyć na rozwój i wspólny odpoczynek, np. podczas świąt i dni wolnych. Winna wytwarzać się wówczas „kultura” spędzania wolnego czasu, zaopatrzona we właściwe sobie rytuały i reguły. W zależności od światopoglądu osoby istotne jest również sakralne celebrowanie niedzieli i dni świątecznych. W konsekwencji uważa się, że jest konieczne ochrona niedzieli jako dnia zarezerwowanego dla rodziny. Większe zaangażowanie w życie rodziny, spędzony wspólnie czas, mimo, że nie pozwala na znacznie zaangażowanie się zawodowe, z punktu widzenia ekonomii, nie musi być czasem straconym. Przeciwnie, traktuje się go jako inwestycje w przyszłość, które ma przynieść korzyść. Z tego też

¹ Na pierwszym miejscu plasuje się zdrowie (84% ankietowanych).

² W Niemczech prorodzinna politykę państwa wspomagają liczne organizacje kościelne i pozarządowe, np. CARITAS, FAFCE (Förderung der Katholischen Familienverbände in Europa) i COMECE.

powodu polityka rodzinna zakłada większe „profity i ulgi” dla rodzin. Gwarantuje się im większą elastyczność w doborze czasu pracy, ulgi podatkowe oraz system dopłat, które wyrównują poniesione straty.

W obliczu zmieniającej się kultury, przyjmuje się, że równorzędne prawa i obowiązki obojga rodziców. Jeżeli nie jest możliwe, by oboje podjęli pracę zawodową, na drodze „rokowań” małżonkowie winni osiągnąć kompromis dotyczący tej kwestii. Prowadzeniem domu i wychowaniem potomstwa może zająć się zarówno mężczyzna, jak i kobieta. Wychowanie jest podstawowym prawem i pierwszym obowiązkiem rodziców (*Erziehung ist das primäre Recht und die ersted Pflicht der Eltern*). W działaniu tym wspiera rodziców specjalistyczne poradnictwo (*Ehe- und Familienberatung*), wykształcenie rodzinne (*Familienbildung*), programy opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci i młodzieży (*Betreuungsangebote für Kinder sowie Dienste der Jugendpflege und der Jugendhilfe*). Pomoc ta skierowana jest także dla rodzin mieszanych, w których jeden z małżonków jest obcokrajowcem.

Rodzina wychowując potomstwo ponosi odciążenia, które winny być zrekompensowane przez społeczeństwo. System rekompensaty wiąże się z systemem pomocy i finansowania rodziny³. W kosztach utrzymania rodziny współuczestniczy państwo, przyznając ulgi podatkowe, zaś rodziny najuboższe i wielodzietne mogą liczyć na szczególną pomoc państwa⁴. W ten sposób wyrównuje się ekonomiczne podziały, stosując zasadę solidaryzmu społecznego: bogatsi wspierają uboższych, bezdzietni – rodziny wielodzietne. Wydaje się, że wsparcie rodziny, w tym rodzin wielodzietnych i ubogich, jest konieczne z punktu polityki współczesnego państwa demokratycznego. Jest to swego rodzaju inwestycja, która zawsze opłaca się państwu⁵. Państwo czuwa nad minimum socjalnym rodziny, niżej opodatkowuje nawet produkty dziecięce.

Żadna dziedzina życia nie wpływa tak istotnie na rodzinę jak świat pracy. Prawo pracy w sposób szczególny dostosowuje się do potrzeb i zadań rodziny. Rodzina posiada szczególne przywileje na rynku pracy. Kobiętę chroni prawo podczas ciąży⁶, zaś po porodzie przechodzi ona trzyletni płatny urlop wychowawczy (*Mutterschutz und Erziehungszeit*). Okres ten jest zaliczany do emerytury. Jeśli przed porodem matka pracowała co najmniej przez pół roku, wówczas przez 3 lata otrzymuje 100 % swojego wynagrodzenia. Podobnym regulacjom podlega ojciec dziecka, o ile decyduje się na pozostaniu w domu i wychowaniu potomstwa. Podczas przerwy zawodowej organizuje się różnego rodzaju programy aktywizacji zawodowej, by ułatwić następnie podjęcie nowej pracy, lub powrót na stare miejsce zatrudnienia. Z zasadzie zaleca się rodzicom, by jak najdłużej pozostali z dziećmi w domu, kierując się dobrem i pomyślnością dziecka.

W związku z tym polityka prorodzinna winna mieć długofalowy charakter, winna być nastawiona na osiągnięcie profitów w przyszłości. Ukierunkowując się na przyszłość rodziny, kształtuje nowych pracobiorców dla rynku pracy i rynku emerytalnego. Ustawodawstwo

³ W Niemczech pomoc społeczna dla rodzin jest bardzo rozbudowana. Do 27 roku życia dziecko otrzymuje tzw. *Kindergeld*. Ponadto jeżeli warunki finansowe rodziny są niedostateczne przyznaje się *Erziehungsgeld* (przez pierwsze trzy lata życia) oraz jednorazową pomoc na zakup mebli i przedmiotów dla dziecka (np. łóżeczka, wózka, etc.). Rodziny bezrobotne otrzymują ponadto pomoc w opłacie czynszu, zaś podczas ciąży kobieta dodatkowo dostaje zapomogę na żywność i ubranie (urząd pomocy społecznej ustala rozmiar metrażu i wysokość czynszu). Rodziny mogą liczyć na darmową pomoc medyczną, zaś każde dziecko do 18-ego roku życia bezpłatnie otrzymuje leki. Ubezpieczenie zdrowotne opłaca urząd pracy. (Zob. *Landesstiftung „Hilfe für Mutter und Kind“ (Schwangere in Not i Familie in Not)*, Bayerisches Staatsministerium für Arbeit und Sozialordnung, Familie und Frauen, München 2000-2001; *Merkblatt Kindergeld*, Bundeszentralamt für Steuer, 2006.

⁴ Instytucje państwowe i samorządowe w Niemczech współfinansują np. kredyty zaciągnięte przez rodziny wielodzietne na zakup domu. Finansują również koszty wykształcenia.

⁵ Dlatego 7 dziecko w rodzinie podaje do chrztu prezydent bundeslandu.

⁶ Już w szkole młodzież zostaje zapoznana z metodami antykoncepcji, które oficjalnie się promuje jako sposób regulacji poczęć. W tej materii przepisy są bardzo liberalne, nawet w katolickiej Bawarii. Przeciwnie podchodzi się do zagadnienia aborcji. Zezwala się na nią w poszczególnych przypadkach, po udokumentowaniu braku środków do życia, nieuleczalnej choroby dziecka, etc. Zezwolenia udziela urząd opieki społecznej oraz małżonek. Zwarzywszy na pomoc socjalną państwa uzasadnienie pierwszego z punktów nie jest takie łatwe. Pomoc dostają również samotnie wychowujące matki (*Alleinerziehendermutter*).

Europejskie stoi przed zadaniem pełnego zharmonizowania praw rodziny i przepisów rynku pracy. Rodzicom należy ułatwić dobór godzin pracy. Najczęściej wyznacza się je w godzinach pobytu dziecka w przedszkolu lub szkole (*Teilzeit, Basis*). „Elastyczność” czasu pracy jest jednym z podstawowych praw rodziny. W ten sposób rodzina dysponuje czasem, który może przeznaczyć na własny rozwój, wychowanie, etc. Dzieci „nie wychowuje” ulica, rodzice mogą poświęcić im wolny czas.

Rodzina potrzebuje również odpowiedniej infrastruktury. Jeżeli zarobki rodziców nie pozwalają na wynajęcie odpowiedniego metrażu i oddzielnego pokoju dla dziecka, wówczas mogą oni liczyć na stosowne dofinansowanie. Także państwo jest odpowiedzialne za przygotowanie wykwalifikowanej grypy pedagogów i wychowawców, którzy mogliby wspomagać rodzinę w jej rozwoju, oraz twórczego zagospodarowaniu wolnego czasu.

Na współczesnym rynku pracy zdominowanym przez komputery i automaty, wymaga się od pracownika podnoszenia jego kwalifikacji i umiejętności zawodowych. Proces ten dotyczy również rodziców po urlopie wychowawczym. Przerwa w pracy zawodowej jest też przeznaczony na zdobycie nowego wykształcenia, ewentualnie przekwalifikowania się. Z jednej strony jest to czynnik pozytywny, ponieważ pozwala na zdobycie nowych umiejętności, z drugiej ma negatywny charakter, gdyż zmieniają się wymagania na rynku pracy, za którymi winni nadążyć rodzice. Ustawodawstwo niemieckie pomaga rodzicom w uzyskaniu nowego wykształcenia, organizując różnego rodzaju kursy zawodowe.

Opracowanie i tłumaczenie dla ZDR3+: Teresa Sztorm-Krasnodębska, Mikołaj Krasnodębski

Opublikowane w „Zeszytach Naukowych SWPR – Seria pedagogiczna” nr 1/2009, s. 146-150.